Др. ІВАН ДЕМЯНЧУК

ПЕРЕКАЗИ СТАРИННОГО СЬВІТА.

Ціна 35 центів

Торонто 1918.
РОБІТНИЧА КНИГАРСЬКА
і ВИДАВНИЧА СПІЛКА.

Др. ІВАН ДЕМЯНЧУК

ПЕРЕКАЗИ СТАРИННОГО СЬВІТА.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

Ціна 35 центів.

Торонто 1918.

РОБІТНИЧА КНИГАРСЬКА
і ВИДАВНИЧА СПІЛКА.

ЗМІСТ:

Нін і Семіраміда
Піраміда Хеопса
Дедаль і Ікар
Мавзольос і Артемізия.

Нїн і Семіраміда.

I.

Далеко на сході над берегами Евфрату і Тиґру лежало в старинї могуче королївство ассирийське. Могучість єго і слава зросла найбільше за короля Нїна. Всї народи між Середземним морем а Індом слухали єго волї; корились перед ним Сирийцї, Меди, Перси, Халдейцї, Парти і як ще їх там називали. Лиш одні дикі Бактрийцї не піддавались, хоть і як намагав ся Нїн і їх підчинити своїй власти. Але і без них мав король немалу працю. Нелегко приходило єму управляти такою безлїчю ріжнородних народів. Тому подїлив цїлу свою державу на менші части, провінциї і над кождою такою частию поставив намісника, щоби в єго імени удержував лад і супокій в краю і старав ся зібрати і вправити як найлїпших жовнїрів. На Бактрийцїв ладив їх король.

Таким намісником в Сириї був Оан, хоть злобні люди казали, що не він править краєм, а жінка єго, Семіраміда. І правду казали. Семіраміда не була з тих жінок, що то лиш хазяйством займають

ся. Власти, панованя їй хотїло ся і хто зна', чи булаб стала жінкою Оана, як би не був намісником Сириї. Вже в дїточім віцї гордо позирала на свої товаришки і все вважала себе чимсь лїпшим, а в Аскалонї, єї родиннім містї, говорили люди, Семіраміда не прийшла на сьвіт, як инші дїти, але що принесли єї на землю просто з неба голуби; а що голуби були слугами Деркето, богинї-опікунки Аскалону, то й богиню вважали єї матїрю. Як оно там по правдї було, нїхто не вмів сказати, але вже се, що старий пастух овець, Сімас у котрого Семіраміда ховала ся, щось про голуби часом згадував, заставляло людий дечого здогадувати ся.

А старий Сімас добре видїв, як голуби богинї знесли дитину на землю, як кормили єї і гріли своїми крильцями, як приносили в дзьобах молока і поїли єї. Старий зараз догадав ся, чия се дитина. "Але нащо людям розповідати? — думав—схоче богиня виявити походженє дитини, то найде вже якийсь на се спосіб". Взяв отже дитину до себе і виховував як знайду, а на памятку єї походженя назвав єї Семірамідою, що й значить по нашому: голуб.

І росла маленька Семіраміда у свого опікуна і швидко вже стала вивисшатись

над иншими дівчатами-ровесницями. "Я не така, як ви — казала — з хмар я сюди прийшла і до хмар верну, але перше тут на землї престол мене чекає". А товаришки не розуміли єї і насьміхались лиш над нею. Аж коли Семіраміда виросла і своєю красою причарувала намісника і він взяв єї за жінку, тодї розяснилось їм в головах. "Ось і престол, про який нам говорила" — шептали між собою. А Семіраміда лиш сьміялась. "Не престол се — казала — се лиш перший ступінь до него".

Довгий вже час була Семірада жінкою Оана, коли захотїлось їй побачити могучого короля, Ніна. Але Оан і чути не хотїв про подорож до Вавилону. "Як менї їхати — казав — коли тут власть мене держить. Без наказу короля ніяк менї покидати Аскалон".

І Семіраміда мусїла ждати на ту щасливу хвилю, коли сам король накаже Оанови їхати до себе. Невдовзї надїя єї сповнила ся.

Ось Нїн рішив ся ще раз ударити на Бактрийцїв. Розіслав отже послів по всїх частях своєї держави з наказом, щоби кождий намісник зібрав що найлїпших і найхоробрійших воїнів і спішив мерщій до Вавилону. Тут получить ся з великим війском і під проводом самого короля піде

на ворога

З великою радостию приняла Семіраміда ту вість. "Аж тепер — думала — буду в Вавилоні і побачу могучого короля над королями. Але Оан знов противив ся. "Нас, мужів, дотичить наказ — казав — король хоче видіти воїнів, а не безоружні жінки. Ти хіба й не гадаєш направду зі мною їхати! Дому тобі пильнувати і щоденних робіт, а не їхати Бог зна' куди".

Але не так легко було вибити Семіраміді з голови те, над чим неодну нічку передумала і переснила. Просила, благала, плакала навіть, щоб єї Оан взяв зі собою, та дарма. Оан, хоть завсїгди сповняв всї забаганки своєї жени, тепер не дав упросити ся. "Жінки в воєнних виправах і непотрібні — казав — і ще до того клопоту з ними чимало".

Не клопоти одначе були єму в голові, а слова Сімаса, якими єго наполохав, даючи єму Семіраміду. "Бери єї казав — коли маєш охоту, але се тобі раджу: Не показуй єї ніколи на очи королеви , бо коли зійдуть ся Нїн з Семірамідою, гірка буде тобі година, бідний Оане". Отся пересторога стала тепер ще більше непокоїти Оана і тому був глухий на всї просьби Семіраміди.

А Семіраміда, видячи, що сльозами ні-

чого не вдіє, пустила ся на підступ. Перед Оаном удавала, що вже покинула свій намір, їхати до Вавилону, але в душі роздумувала над тим, як би свого діпяти. І чим довше роздумувала, тим більша ненависть росла в єї душі до того, що не хотів вволити єї волю, до Оана. Стала занедбувати ціле хазяйство і лиш сумувала та плакала. Дивували ся вірні служниці і не розуміли, відки бересь смуток у їх всемогучої пані. Аж одна з них, Аря, найлюбійша Семіраміді, зважилась поспитати паню:

"Чому ви такі сумні, пані? Скажіть мені, що вас діймає, а може я вам що поможу".

"Не біль се, Арє, що заставляє мене плакати, се сльози безсильного гніву. Не твоя сила, мені помочи. Але виджу нераз, що і ти плачеш. Скажиш мені перше, що тебе болить, а я радше тобі поможу".

"О, пані моя! — закликала урадована Аря. — Я знаю, що ти могуча і що одно твоє слово богато може у намісника. Коли ти схочеш, увільнить він мого дорогого Гідаспа. Тиж всьо у него можеж."

"Так думаєш? — сказала Семіраміда. — А хто се той дорогий твій Гідасп?"

"То брат мій бідолашний — відповіла Аря. — Ти знаєш, що король задумав

війну і що наказав збирати воїнів. І мому братчикови прислали королївську збрую і наказали, щоб готов був, коли скажуть, до дороги, бо інакше жде єго смерть. А він, біднятко, лиш шіснайцятий рочок скінчив; слабонький і ніжний як дитина. Деж єму до воєнних трудів? А бідна наша мати плаче та побиває ся, бо знає, що не видїти їй вже сина живого. Просила вже й намісника за ним, та він з глумом відказав: "А хтож має боротись за короля, як не мужі? Такі може як ти старі порохна?" — І розплакалась сердечна Аря.

Семіраміда небогато слухала спершу нарікання невільниці, але де-далї стала над чимсь думати, походжаючи неспокійно по кімнатї. І коли Аря скінчила, спитала єї:

"То кажеш, що твій брат слабий і ніжний?"

"Таж то хлопець ще, мало більший від мене. І коли правда, що наш король задумує війну з Бактрами, то не верне вже мій братчик до нас. Бо Бактри, то страшний нарід. Як не убють єго, то мучити будуть, язик єму вирвуть з горла і згине марно нещасний. Я Бактрів добре знаю. Коли я ще була мала, дуже мала, мешкали ми, тямлю, з нашим батеньком близько них, бо я з Партів, сусїдів Бактрів. Се страшний, дикий нарід. Тїло у них як

з криці; скіра тверда, як ріг. Ніхто їх не зможе, хиба хто знати ме спосіб, як їх одолїти, але се тайна. Я лиш случайно про неї дізнала ся, коли ще була у батенька. Відтак батенька убили Ассирийці, а нас забрали і продали в неволю. Я й забула була всьо, але тепер нагадала собі".

От так торкотїла Аря, а Семіраміда мало що й чула з того. Одна думка не сходила їй з голови, хоть ще й сама єї бояла ся.

"Отже молодий твій брат? — спитала ще раз. — Мабуть я тобі поможу". Подивила ся трівожливо довкола себе, а відтак положила палець на устах на знак тайни і сказала: "Ходи зі мною до малої комнати, щоб нас ніхто не чув. Тепер тобі розкажу мою журбу".

II.

Прийшов день, в котрім мало військо вийти в дорогу до Вавилону. Окружений полководцями стояв Оан на горбку і вдоволений дивив ся, як перед ним переходили що раз нові ряди добре уоружених, хоробрих воїнів. Найбільше подобав ся єму Гідасп. Правда, шолом закривав єго молодече лице, але зате струнка і гнучка стать так і приковувала до

себе зір намісника.

Ось як хотіла ошукати мене єго мати— думав. — Казала, що він слабовитий дітвак, а то воїн, аж очи бере до себе. От таких мені більше, а король був би певно вдоволений".

З найлїпшими надіями вів Оан своє війско, аж прийшов до королївскої столиці. Тут получив ся єго відділ з прочим війском і вкоротці рушили всї на ворога.

Границю перейшов король без перешкоди, аж коли опинили ся під Бактрою, столицею краю, заступила їм дорогу ціла ворожа сила. І правду оповідала Аря Семіраміді. Бактри се був дивний нарід. З природи вже сильнїйші і витревалїйші від инших народів Сходу, мали ще й ту прикмету, що віра їх казала їм не бояти ся смерти. "Смерть за вітчину — учив їх король Зороастер — нехай не буде тобі страшна, бо велика нагорода жде тебе на тамтім сьвітї". Богом Бактрів був огонь; в таборі палили ся безустанно огнї, а вид їх додавав умученим нової сили і відваги. Бо огонь-ясність був знаком, що бог їх не упав в борбі з ворогом своїм, темнотою, що має силу і їм поможе. Натомість коли огонь погас, було се зловіщим знаком, що ворожа темнота бере верх над богом — ясностию, а коли ще таке стало ся в

ночи, переймав всїх ляк і зневіра. І се як раз було тою тайною, про котру згадувала Аря. Не дивота отже, що нїякий ворог не міг Бактрів одолїти: нїхто не знав, що їм є найстрашнїйше.

А тимчасом облога міста тягнула ся вже трийцятий день. Жовнїрам опадали руки з умученя і зневіра огортала їх серця, бо виділи, що найбільші їх зусилля розбивають ся о хоробрість Бактрів. І короля ймила безсильна лють, що не може покорити одного міста. Трийцятого отже дня присяг в души, що доти не буде їсти і спати, доки не дістане в свої руки міста; а до всїх полководцїв післав слуг з наказом, що наколи до слїдуючого сходу сонця не добудуть твердинї, не дочекають вже вечера.

Ляк пішов по цїлім таборі. Полководцї видячи смерть перед собою, як могли додавали жовнїрам відваги, то обіцюючи нагороди, то грозячи. Але й самі они не вірили, щоби в однім дни удало ся їм зробити те, чого в трийцяти не змогли. Всї они знали, що доки не дістануть ся на мур, доти й місто не буде їх. А мур був високий на 30 стіп і стерегли его як день так ніч хоробрі Бактри.

В однім лиш місци був мур попуканий і пощерблений так, що в ночи можнаб бу-

ло на него по дірах, видрапати ся. І облягаючі вже нараз сего трібували, але безуспішно бо діри були за малі на великі жовнірські ноги, тим то ще доси ніхто не міг добре утримати ся. Оден лиш був в ассирийскім війску жовнір, котрого ніжна нога могла вигідно стати в дірах — і сей жовнір мав принести королеви побіду.

*** *** ***

В холоднім гаю спочивали в глубокім сні жовніри. Дві години позволили їм полководці відпочати, бо перед сходом сонця мали ще раз, вже в послідне, ударити на місто. Така була воля короля, а їй всї мусїли коротись. Полководці не могли спати; знали, що міста не добудуть, а тогди?... Король додержить слова і наложать головами за незавинену вину.

Не спав і молодий Гідасп, немов чогось дожидаючи. І ось серед глубокої тишини злетів до него з неба голуб, пошептали щось зі собою і Гідасп підняв ся на ноги. Відтак збудив десятьох товаришів і пішли разом д' містови. Дорогу вказував їм голуб, аж прийшли до того місця, де мур був попуканий. Тихенько, мов кіт, виліз Гідасп на мур, спустив відти плетену драбинку і всї товариші були вмить на мурі.

Ціле місто спало спокійно, уповаючи на свої високі мури. Навіть сторожі при сьвятих огнях здрімали ся. Товариші Гідаспа зійшли на долину і мерщій погасили всї огнї. Темнота покрила ціле місто, а високо на мурі стояла чорна стать, грізно відбиваючись в темряві. То стояв Гідасп. Страшний ляк впав на сторожі, коли прокинули ся і побачили довкола себе пітьму, а на мурі чорне явище. З криком кинулись утїкати з міста; за ними побудились мешканцї і переконані, що бога їх, ясність, побідив злий дух темряви, кинулись і собі втїкати, полишаючи за собою нещасне місто і злого духа на єго мурі. Без памяти бігли всї на схід сонця, до ясности, аж і слїду по них не стало.

Ассирийцї стояли, як вкопані. "Що стало ся? — шептали трівожно. — Чи се не підступ який або чари?" І не сьміли входити до міста, хотяй нїхто їм не боронив. Ненадійна утеча непобідимого до тепер ворога була для них незрозуміла. Лиш оден Гідасп розумів всьо: з палаючими очима стояв все ще високо на мурі і позирав на пусте місто. І ось зійшло сонце і озарило своїми лучами струнку стать, а відбиваючись в блискучім шоломі і панцирі, окружило сяєвом молодого жовнїра. Всї закричали радісно в єго честь; вожди вита-

ли в нім спасителя свого, а жовнірі свого хороброго товариша. Гідасп підняв високо в гору шолом на знак подяки і притім відслонив, голову зачесану на подобу сирийских жінок.

"Що се за жінка на мурі в збруї жовніра? — спитав король, що там тимчасом надїхав був, здивований тим, що стало ся. — Жінка уоружена та ще й сирийска? Відки она тут?" — Підїхав близше конем, жінка обернула ся і очи Ніна і Семіраміди стрітили ся зі собою.

"Сеж найгарнїйша жінка, яку менї довело ся бачити — думав король".

"Сповнені мої мрії — думала Семіраміда — бо ось бачу наймогутнїйшого короля".

І довго стояли обоє непорушно. Здавалось, що король забув про ціле своє окружене і про все, що сталось. Вкінци отямив ся.

"Що се за жінка? — повторив. — Покличте менї Оана, намісника Сириї, бож она Сирийка".

А Оанови вже давно почорнїло в очах, скоро лиш побачив свою жінку на мурі. Вмить зрозумів підступ і мов опир стали єму в души слова Сімаса і давили єго і мучили. "Біда тобі, Оане, скоро зійдуть ся Нін з Семірамідою!" — так і звучало

єму в ухах. Угинались під ним коліна і тряс ся зі страху, коли став перед королем.

"Гарні у вас жовнірі в Сириї — глузував король. — Що се за жінка там на мурі?"

"Се — се — Гідасп, син Гіяпата" — відповів, тремтячи Оан, хоть добре видів, що нічого єму не поможуть викрути.

"Таж се єго жінка" — шептали все голоснійше полководці, аж учув і король.

"То так у вас стереже ся жінок — відозвав ся Нін; — встидай ся, Оане! Не гіден ти такої жінки! Від тепер она моя жінка, а ти вертай мерщій до Сириї, щоб і инші жінки тобі не повтікали."

Тимчасом зійшла з муру Семіраміда і приступила до Оана:

"Вертай до дому, бідний Оане а не побивай ся смутком; не твоя в тім вина, а судьби, котра призначила мені стати королевою. Про се я давно вже знала.

III.

Семіраміда стала отже королевою і вже по кількох днях так вжила ся в свою нову гідність, як колиб ніколи иншим не була, лиш королевою могучої держави. Правдива розкіш аж тепер переповняла єї серце, що може також правити державою, бо

Нін, як передше Оан, засліплений єї красою, об нічім і не думав, як лиш об тім, щоби єго пані була все вдоволена.

А Семіраміді що раз нові забаганки приходили до голови і що лиш загадала, мусіло сейчас сповнити ся.

Із усіх міст держави найбільше припав їй до вподоби Вавилон. Місто лежало в гарній околиці над берегом Евфрату і дуже надавало ся на постійну столицю. І Семіраміді захотілось зробити Вавилон таким красним та чудним містом, щоби довго по єї смерти голосив єї славу будучим поколїням.

Король окружив свою жінку всім, чого лиш забагнути можна. Цілі громади невільниць чекали на єї прикази, щоб їх сейчас сповнити; наймудрійші в державі учені і віщуни мали королеву забавляти, коли би єї нудьга насіла.

В горячий день стояли при нїй Араби і великими вахлярами відганяли від неї влїзливі мухи і навівали холод. А мудрий Ґудса оповідав їй про чудні події або про цікаві річи, які сам бачив: про злого Іздубара, що в ночи забирає малі діти, про індійські мурашки, величини пса, що стережуть в пустині скарбів. А Семіраміда радо єго слухала, бо чудно знав оповідати.

Раз оповів їй про камінь, який бачив

в арменьских горах підчас одної своєї подорожи. Той камінь мав подобу обеліска, людскими руками зробленого. Дуже гарно виглядав би в місті, бо там в горах на красї не розуміють ся.

Єще того самого дня попросила Семіраміда короля, щоби спровадив той камінь до Вавилону. Король дуже тїшив ся, що може сповнити якесь бажанє жени. Сейчас післав в арменьскі гори найзручнїйших майстрів з робітниками і вючними зьвірятами, а за кілька днів стояв вже камінь в Валивонї. Як мала дитина заплескала Семіраміда в руки, коли побачила обеліск, украшений цьвітами. "То дуже мило — думала — коли так кожду забаганку сповняють".

Инший раз прийшла Семіраміді гадка, окружити Вавилон муром. Сказала отже до короля:

"Отсе минуло як раз 480 днів від коли ми стали мужем і женою. Вибудуй на памятку того дня мур довкола міста на 480 стай*) довгий, а такий широкий, щоби могли на нїм їхати побіч себе два вози, на однім я, а на другім ти".

"480 стай? — спитав здивований король. — Сеж трохи за довгий мур на на-

*) 15.000 кроків.

ше місто. Можеб трохи коротший?"

"Ні — стояла при своїм Семіраміда.— Мусить бути довгий на 480 стай".

І поставила на своїм. Король не міг відказати, хоть і як дивною видалась єму просьба жінки.

По недовгім часї мур був готовий. З нагоди укінченя роботи король устроїв велике свято і перший раз обїхав по мурі місто; він в однім возї з золота, а Семіраміда в другім побіч него. Семіраміда яснїла золотом і дорогими камінями і весело всьміхалось єї личко; король також сияв, але лице єго було сумне і поважне: перед очима стояли єму ті сотки робітників, які з надмірної працї в день і в ночи при роботї погинули. Однак потїшав ся тим, що тепер вже не захоче ся єго любій жіночцї знов чогось незвичайного.

Та недовго тїшив ся. Семіраміда забрала ся тепер до королївської палати. Двір короля небогато чим відріжняв ся від инших домів, а се як раз не подобалось королевій. До того палата складала ся з двох частий, переділених від себе Евфратом, що знов було невигідне. Семіраміда забажала отже, получити ті дві части зі собою і то підземним коритарем попід Евфрат.

Але тепер вже король призадумав ся, бо робота видала ся єму за тяжкою. Став

проте відводити королеву від тої гадки:

"Погадай лиш, люба — казав — кілько людий погинуло при будові муру, а кілько стало калїками. Нарід зачинає вже голосно нарікати на сї тягарі, а се не добре, коли піддані нарікають на свого короля".

Се було Семіраміді зовсїм рівнодушне: що обходить єї, доньку богинї, чи якийсь там нужденний Ассириєць вдоволений чи нї. Їй хочеть ся мати величаву палату і мусить єї дістати. І доти підлещувала ся та піддурювала короля, аж згодив ся на те, щоби зачати украшувати палату.

Підземного коритаря мусїла Семіраміда на тепер зречи ся.

Так отже зачала ся робота коло перебудови обох палат. Семіраміда сама всего дозирала, тим більше, що король мусїв на довший час виїхати до далекої провінциї для поладнаня там державних справ. Се було Семіраміді дуже на руку. Як іно король відїхав, казала залишити будову палати, а взяти ся до копаня підземного коритаря.

Нелегка була се праця? Перше треба було викопати Евфратови нове русло, щоби туди звернути єго води на час будови коритаря, а відтак аж зачати властиву роботу. Забрало се тілько часу, що ледви укінчили копанє русла, прийшла вість,

що король вертає. "Щож тепер рибити? Залишити роботу? — думала Семіраміда.— Ні! скоро тепер не вибудую коритаря, то відтак король певно не позволить на се".

І казала працювати дальше. З державної скарбниці забрала всї дорогоцїнности і роздавала їх поміж нарід, щоб лиш працював з усїх сил, а кого і се не заохотило, того спроваджувала силоміць до працї. І працював цїлий Вавилон. Не лиш мущини, а й жінки та дїти докладали своїх сил, щоби довершити будову. По сїмох днях робота була покінчена. Коли на вавилонській рівнинї показав ся повертаючий король, піднесли ся тами, що стримували воду Евфрату, ріка влила ся в своє давне русло і закрила під своїми фалями підземний перехід.

Король не міг здержати гнїву, коли побачив, що стало ся: не пошановано єго волї, ще й знищено цїлий державний скарб. Заборонив королевій показувати ся собі на очи і покляв ся, що доки він королем, не прийде нїколи до нової будови.

Роки минали, а Семіраміда не мала відваги приступити до короля з новими бажанями. А позаяк жадоба твореня все нових річий не давала їй нїколи супокою, стала украшати околицї Вавилону красними городами і пальмовими гаями. І якийсь

час тїшила ся тим, як в єї очах росли гаї і що раз красше розвивались. Але раз розповів її Ґудса, що також Єгиптяни і Жиди мають такі городи і гаї. Від тогди стала Семіраміда роздумувати над тим, як би сотворити такі городи, яких нїхто не має на землї.

"Чиж я не донька хмар? — думала. — Мають сини землї свої городи на землї, то я повинна їх мати в хмарах. А позаяк не можу їх прикріпити до неба ланцами, то заложу їх на високих стовпах над землею".

І змалювала собі в уяві чудовий образ таких городів: одна тераса*) пне ся над другою все висше в гору; в хмари; на кождій терасї инші ростини і дерева, з усїх країв позбирані. Нї одної не сьміє бракувати в єї городї.

З кождим днем жадоба мати такий город збільшалась. Вкінци зважила ся Семіраміда виявити усьо королеви. Але се вже не був давний Нїн, готовий сповнити всї забаганки. Коротко і грізно наказав жінцї вибити собі з голови всякі мрії, а більше й слухати не хотїв.

Се цїлком не подобало ся Семіраміді.

"Скоро менї не вільно нїчого бажати — думала — то я вже не королева. Що менї по королївскім вінци, скоро не можу

робити після своєї вподоби. А прецінь мені призначено панувати; так призначено. Колиж не можу панувати з Ніном, то мушу без него, сама. Я жінка, але чую в собі досить сили, правити навіть такою державою, що тягне ся від Середземного моря до Інду".

І знов, як колись з Оаном, прикинулась перед Ніном, що вже залишила гадку за висячі городи. Удавала веселу і вдоволену і щораз красше одягалась і примилювалась королеви, щоб вернув їй свою ласку. І красою своєю так причарувала знов короля, що одної днини сказав:

"Бажай, чого хочеш, а всьо для тебе зроблю". Утішена Семіраміда не надумувала ся довго:

"Відступи мені на оден день правлїнє державою — просила. — Лиш на оден день. Я буду дуже чемна і навіть не запоряджу ніяких нових будівель."

Король згодив ся і жартом вложив їй навіть на голову свою корону. Сего лиш королева чекала. Сейчас казала окувати Ніна в кайдани і вкинути в вязницю, а всім підданим оголосила, що від тепер она королевою і що лиш єї мають слухати.

IV.

Семіраміда стала отже необмеженою панею над цілою державою, над Ассирийцями, Медами, Персами, Партами і иншими підбитими народами. Тепер могла робити, що їй подобало ся і заложити городів, скільки лиш хотіла. Сотки тисяч рук мала на свій приказ: пішов наказ і всї ймили ся роботи.

Довгі ряди високих стовпів камінних виростали, як дерева з землї; на тих стовпах спирали знов стовпи і так що раз висше в гору, аж будова була такою високою, що орли прилїтали, щоб будувати там свої гнїзда, як в горах. На стовпах побудували тераси, наносили на них плодовитої землї і засадили ростини з усїх країв. Королева розіслала в усї части своєї держави післанців, котрі з усїх усюдів попривозили, що котрий край родить. З Сириї привезли величаві кедри, з Медиї ґранатові дерева, з околиць Екбатани корчі перских яблок. А котра країна не могла дати своєї ростинности, посилали скали, як Арменїя. Поміж тими скалами засадили колючі кактуси, що в ночі при світлї місяця кидали свої фантастичні тїни на гірскі стежечки. З срібних рур витїкала вода і вливалась в білі мраморні збірники,

а сонце відбивалось в єї чистім зеркалї такими чудними красками, як колиб хотїло ще більшого чару додати городови. Пави з пестрими хвостами і райські птицї колисались на деревах або сїдали на малї сьвятинї Сонця, в котрих Семіраміда любила пересиджувати. Високо в хмари стріляли пальми і кипариси і з далека вже впадали в око купцїв, що приїздили з далеких країн до столицї. І оден другому вказував пальцем чудо сьвіта, висячі городи Семіраміди.

Королева тїшила ся тим подивом, з яким дивили ся піддані на єї дїло і говорила:

Так я хочу, щоби з далеких сторін приїздили подорожні, оглядали се чудо; а коли вже камінь на камени не остане, будучі поколїня будуть оповідати собі мов байку про мої городи і стане імя моє безсмертним".

Королева була щаслива. Що дня похожала по своїх городах, а цьвіти хилили перед нею головки і видавали ще сильнїйший і красший запах. А серед всїх тих красот найкрасшою все була королева, така сама, якою була колись в Сириї. Много, много років від того часу минуло, а королева все була молодою і сьвіжою.

"Вісїмдесять вже разів овіяли мене

осінні вітри — говорила Аря. вірна слуга Семіраміди. — Стара вже я стала і немічна, а ти, пані, все молода."

"А я також вісімдесять вже разів бачила, як цьвіти на весні розцвитають — відповіла Семіраміда. — Вісімдесять вже разів подував на мене весняний вітрець. Але старою я ніколи не буду".

А піддані шептали між собою: "Королева не може постаріти ся і не може умерти; онаж дочка Деркето".

І не раз єще гуляли над землею осінні вітри і лишали сліди на лици старої Арії; нераз єще віяв весняний вітрець і додавав нової краси молодечої все молодій Семіраміді.

Аж раз зняв ся сильнійший вітер із заходу і гнав перед собою клуби хмар на схід сонця. А в хмарах тих щось рухалось і шуміло, як лопіт крил. І летіла хмара понад сирийські гори і арабську пустиню, аж опинила ся над Евфратом, над висячими городами і окружила сьвятиню, в якій спочивала Семіраміда. Були се післанці Деркето, голуби, що прилетіли забрати доньку богині.

Мешканці Вавилону побачили, як стадо голубів окружало що раз тіснійше сьвятиню. Зі страхом кинулись бічи королевій на поміч, але було вже за пізно. Перед

сьвятиною сиділа згорблена Аря, а в єї ногах лежав королївський плащ.

"Де твоя пані? Де королева?" — допитувались стрівожені.

"Нема єї — простогнала Аря. — Там в гору забрали єї голуби. Ось високо в хмарах єще маячіють". І заплакала стара, опущена Аря.....

Піраміда Хеопса.

Старий Ксен, оден з найславнійших будівничих в Єгипті, гостив в себе давного приятеля, що вертав з далекої подорожи до своєї вітчини, Фенікії. Чуда оповідав Табніт про краї, які видів та про людий, яких там стрічав. А Ксенон слухав про ті дива і одного лиш не міг порозуміти, чому такі дивні люди не хотять будувати собі палат величавих, як у Єгипті, анї храмів своїм богам, але вдоволяють ся нужденними колибами, а богам то зовсїм не дають ніякого захисту.

Табніт привозив приятелеви все якісь дарунки: то овочі, яких в Єгипті не було, то скіри незнаних зьвірів, або й знаряди, які мешканці тамтих земель робили з каміня. Ось і тепер привіз Табніт Ксенонови неабиякого гостинця. Був се невеличкий прозрачний камінь-кристал, що подабав на острозакінчений дах, у споді однакової з всїх чотирох боків величини. В серединї спочивав в нїм, немов в скляній домовинї, малесенький кусок моху, що попав туди не знати яким чином.

"Камінчик сей дістав я на однім острові — говорив Табніт. — Мешканці того острова вважають такі камінї сьвятими і вірять в їх чудотворну силу. Возьми собі єго, може й тобі коли поможе в біді".

Ксенон подякував приятелеви за той незвичайний дарунок і заховав єго старанно, щоб де не пропав.

"Хто зна' — думав — чи й справді не стане менї коли камінь в пригоді. Під таким королем, як наш Хеопс, усякої біди треба надіяти ся".

Хеопс, могучий король горішного і долїшного Єгипту, був дуже жорстоким чоловіком. Вже малим хлопчиною був такий. Родичі дуже єго любили, бо лиш єго одного мали. Всї єго забаганки мусїли бути сейчас заспокоєні, бо був слабого здоровля, і гнів міг єму зашкодити. Таким чином виробила ся в хлопчинї упертість і безоглядність, а то й жорстокість для кождого, хто був єму підчинений. Найбільше терпіли від него малі нубійські невільники, яких дванайцять дав єму батько до послуги. За найменші провини казав їх князь жорстоко карати. Чи не встиг котрий сейчас виповнити єго приказу, чи не міг чого як слїд, зробити, сейчас розтягали чорного хлопчину на землї і дорослий невільник вичислював єму приписану скількість бато-

гів. А молодому Хеопсови не було милїйшої розривки, як придивляти ся карі і любувати ся плачем і стогнанєм битого. Спочутя не було в єго серцї.

Найрадше любив князь ловити рибу. На малій лодцї, украшеній золотими цьвітами льотосу, випливав він на Нїль і з гарпуном в руцї слїдив за рибою, яку міг би поцїлити. Оден невільник сидїв побіч него і веслував; инші плили біля лодки на пнях і мали наказ помагати князеви витягати поцїлену рибу.

Раз пощастило ся Хеопсови зловити дуже велику рибу. Невільники кинули ся в воду, щоби витягти єї але риба вирвала ся з гарпуна і утїкла. Князь загорів гнївом: тим самим гарпуном який був перед хвилею в тїлї риби, кинув на найблизшого невільника і кров закрасила води сьвятої ріки.

"Почекайте, пси чорні! — відгрожував ся князь — не такі кари завдам вам, як стану королем".

Засмутило ся серце старого батька короля, коли про се довідав ся; чорні гадки стали напливати до єго душі. Закликав до себе сина і промовив до него:

"Журбу і смуток місто потїхи приносиш менї, синку. Хто, як ти, має колись стати з волї богів королем, повинен вже

замолоду зєднувати собі любов і привязанє підданих. А ти вже тепер лиш ненависть собі збираєш і накликуєш на себе гнів і богів і людий. Спамятай ся, синку; май все на гадці, що боги наші карають лихих людий вже на сім сьвіті, а по смерти відтручують від себе тих, що на землї не знали милосердя і ласки.

Невдовзї потім пішов до своїх предків добрий старий король, а піддані плакали за ним як за батьком, бо знали, що син не буде такий. Поховали єго славно, а з ним немов сонце зайшло над Єгиптом і настала темна ніч жортоскости і страху.

Новий король одідичив могуче царство і необмежну власть. Доля і недоля підданих в єго була руках. І став Хеопс царствувати та не на гаразд Єгипту і не для добра єго жителїв.

Хеопс хотїв стати за всяку цїну славним. Провадив безнастанні війни і будував нові міста і палати, а се відбивало ся найболючійше на підданих. Сотки тисяч народа мусїли покидати батьківські загогоди і класти свої голови в борбі з ворогом або працювати тяжко при будівлях. Особливо робітники мали незавидну долю. Наглядачі, боячись гнїву короля, не давали і хвильки відпочинку струдженим рукам і гинув нарід з надмірного труду.

Та правовірні Єгиптяни, що в своїм царю виділи бога на землї, зносили терпеливо усї труди і болї. Аж одного дня оповіщено по краю страшний, серце роздираючий наказ короля: "Всї сьвятинї мають бути зачинені, а жрецям не вільно відправляти сьвятих обрядів і складати жертв". Причиною було се, що оден робітник зайшов до сьвятинї, щоб там хоть при молитві на часочок відітхнути.

Сей наказ був за жорстокий і для таких смирних підданих, як Єгиптяни. Доси они лиш бояли ся короля, від тої днини стали єго ненавидїти. І пішов по Єгиптї глухий пошепт бунту і ногодованя: з уст до уст передавали собі люди наказ, не вимовляти імени короля, а по смерти стерти єго память так, щоб і слїд по нїм не лишив ся. Навіть тїло єго мало бути знищене, щоби душа не мала супокою і місто замешкати між богами і предками мусїла переходити в тїла ріжних поганих зьвірят. Була се найбільша нечесть і найгірша кара, якої бояв ся Єгиптянин. Віра учила, що тїло помершого треба як найстараннїйше поховати, бо инакше душа мусить блукати по землї доти, доки тїло не поховане.

Вість ся дійшла і до відома жреців. Они ненавиділи короля так як і нарід,

всеж таки порішили стрібувати, чи не заверне король з тої небезпечної дороги, якою в засліпленю йшов. Але хто міг зважити ся стати перед лицем грізного короля і повчити єго, як повинен володіти? Кождий знав, що король не лишить такого сьмільчака при житю, але скаже убити. Не диво отже, що всї відмовлялись від тої задачі. Аж старий Унас, найвисший жрець, зважив ся піти до короля зі словами перестороги. Унас був приятелем ще покійного короля; сей високо поважав єго і умираючи віддав єму в опіку сина, щоб не позволив молодому зійти з дороги правди і добра.

І став Унас перед королем і потекли з єго уст грізні слова про гріх і смерть, про суд, справедливих богів і гнів і ненависть людий. Здавалось, що старий жрець забув перед ким стоїть, так грізно звучали єго перестороги.

"Опамятай ся, королю, поки час. Житє не вічне, а по смерти жде суд. І поставлять судиї на вагу сльози і проклони твоїх підданих, котрі гинуть під тяжким ярмом праці невсипущої, поставлять там нарікання і нужду вдовиць і сиріт поневинно замучених і перехилить ся вага і піде долї. А ти що поставиш, королю, на другий бік, щоб переважило? Чи милосердє, якого не знає

твоє серце? Чи добрі діла, яких ти ніколи не зробив? Чи любов підданих, що хотять посмерти твоє тіло знищити і память твою затерти? Заверни, королю, з дотеперішної дороги житя і послухай старого приятеля, що від малої дитини тебе любить і добра тобі бажає, заверни, бо тяжко боги карають грішників.

А король слухав без гніву і глубоко тронули його слова Унаса. Довго сидів по відході жреця затоплений в думках і розважав своє житє. і пізнав, що недобре володів народом, який боги єму підчинили. Вже-вже перехилилась єго душа до доброго, коли вроджений наклін до злого переміг ясні гадки. Зірвав ся король і сказав голосно до себе:

"Я, могучий король, мавби налякати ся гніву нужденних підданих, що грозять мені знищенєм мого тіла по смерти! Не діждете того, прокляті раби! Доки жию, в моїх руках власть і сила і я лиш можу приказувати. І збудую собі такий гріб, що ніяка міць не забере з него мого тіла."

І ще того дня пішов по цілім Єгипті наказ, щоб усі будівничі прийшли до королївської палати. З них вибрав король дванайцять найліпших, замкнув ся з ними в палаті і виявив їм свій намір.

"Хочу мати такий гріб, в котрім моє тіло булоб безпечне перед злобою людий, перед

филями морськими і трясенем землї. Щоб люди шукали єго і знайти не могли, щоб филї розбивались безсильно об єго могучі стїни, а трясенє землї не могло єго звалити. Але не під землею має станути мій гріб, а на землї, щоб усї єго виділи і пінились в скаженім гніві, що бачать гріб, а тїла дістати не можуть. Нехай стоїть той гріб по всї часи і нехай голосить моє імя далеким-далеким поколїням. А тепер ідїть і нехай кождий зладить плян. Три днї даю вам часу; по трох днях явитесь знов у мене. Хто зробить найлїпший плян, стане першим в державі по менї; всї прочі погинуть.“

* *** *

Днями і ночами сидїли будівничі над розстеленими перед собою папірусовими*) картами і думали над тим, що приказав король. Але чим близше було речинця, тим тяжше і повільнїйше йшла гадка, тим більше страх перед смертю наповняв їх серця.

Думав і Ксеноп також не приходив єму нїякий плян до голови. Ще лиш кілька годин дїлило єго від хвилї, коли мав стати перед королем і глянути смерти в очи. В розпуцї водив зором по всїх предметах дов-

---

*) Эгиптяни писали на тонких пластинках зі стрижа ростини, званої папірус.

кола, шукаючи в них помочи, аж зупинив ся на дарунку Табніта. І вмить прийшли єму на гадку слова приятеля про чародійну силу сего каміня. Як раз може ще вона одна єго поратує. Взяв камінь до руки і обертав єго в пальцях, немов чекав чи не обявить ся єго сила і не просвітить єго розуму, не піддасть єму пляну найлїпшої будівлї. Аж ось розяснило ся лице будівничого:

"Як отсей кавалок моху спочиває в нутрі каміня так нехай спочине тїло короля в нутрі будівлї" — шепнув єму якийсь голос.

І Ксенон послухав. Нїм зійшло сонце, був плян готовий.

* *** *

І король не спав тої ночи. Не се відганяло сон з єго очий, що одинайцять люда мало втратити житє, а непевність, чи видумає котрий з них таку будівлю, якої король собі бажає.

Скоросьвіт явились - будівничі з папірусовими сувоями під -пахою. -Блїді їх лиця зраджували умучене і непроспані ночі, а блудний зір говорив про страх перед смертию. Лиш один Ксенон був спокійний і се спостеріг король.

"Покажи, Ксеноне, плян, яким тебе боги натхнули"— заговорив.

Ксенон розгорнув перед королем свій сувой і Хеопс став роздивляти плян, а лице єго все більше прояснювало ся.

"А де-ж вхід до гробу?"—спитав.

"Входу властиво нема — відповів Ксенон —бо отсей вузкий вхід, що веде до комори в нутрі, буде відтак замурований. Отся піраміда—бо так єї називаю—не буде мати входу. На високім узгірю стане могутна будівля, щоб нї филї не могли єї підмити, нї трясенє землї знищити. І стояти буде твій гріб по всї часи і нїяка сила єго не знищить."

Урадований король закликав:

"Такої веселої днини не було ще в моїм житю. Тепер я спокійний о будучність. Не бою ся вже нї ненависти нї пімсти людий. Нехай лютують люди і боги, моя душа мусить мати спокій по смерти."

При сих словах короля перейшов других будівничих студений жах смерти. Скоро плян Ксенона був найлїпший, дожидала всїх прочих смерть. І попадали будівничі на колїна: схилили голови, готовлячись на страшний засуд.

Але велика радість, яка переповняла серце короля, вигнала з єго душі жорстокість. Перший раз в своїм житю піддав ся король незвісному собі почутю ласки і промовив:

"Ваших плянів не хочу вже бачити, а скоро

не бачу, то й судити не буду. Відійдіть усї і згадайте хоть ви добрим словом свого короля. А ти, Ксеноне, тепер перший в державі. Твоя воля матиме таку силу, як королївська. Скільки захочеш робітників і скарбів, дам тобі, щоб лиш як найскорше готовий був мій гріб."

Коли Ксенон вернув до дому, чекали вже на него королївські слуги з богатою одїжию, яка пристоїть наймогутнїйшому в державі по фараонї. А Ксенон перш усього поцїлував з вдячности камінь Табнїта і промовив:

"Приятелю мій найлїпший! Тобі завдячую житє не лиш я, але й мої товариші. Ти в мене найдорожший скарб і найбільший маєток."

* *** *

Дїялось се коло р. 2600. перед Христом. На узгірю, високім на 40 метрів, став будувати Хеопс свій гріб-піраміду. Сто тисяч робітників працювало день і ніч, зміняючись що чверть року і так тревало двайцять лїт. І підносила ся високо в небо могуча будівля, аж дійшла до висоти 140 метрів. Вузкий вхід провадив до комори в нутрі, десять метрів високої і десять широкої. Там спочив по смерти Хеопс і зараз замуровали вхід, щоб нїхто не перепиняв королеві у вічнім снї.

Минали сотки і тисячі лїт. Упало могуче

королївство фараонів, а престол їх загарбали чужі пани. Змінились люди, їх звичаї і віра, а Хеопс все спав спокійно в своїм гробі, бо ніхто не знав до него входу. Аж в р. 800. по Христї удалося Туркам Сараценам відкрити замурований вхід і ним зайшли до королївської кімнати. Посередині стояла домовина з червоного ґраніту, довга на 2½ метра, в нїй друга деревяна, довга на 2 метри, а далї трета, не більша від домовини від звичайного чоловіка. В нїй лежало тїло Хеопса, обвинене в дороге платє, нашиване дорогими камінями. Дикі Сараценн поздирали з мумії*), що лиш мало яку вартість, а єї саму викинули на поле і потоптали на порох.

Не сповнила ся надія короля, що тїла єго ніхто не найде і що спати буде в спокою на віки. Зате гріб єго стоїть і стояти ме вічно і голосити буде імя грізного короля, що зважив ся поставити будівлю, яка подив будить у всїх потомних.

———o——O——o———

*) **муміэю** звали Эгиптяни забальсамоване по смерти тїло.

Дедаль і Ікар.

Дедаль і Ікар.

В давних-давних часах жив в Греції, в місті Атенах різьбар Дедаль. Неабиякий був він містець в своїй штуці. Атенці говорили про него, що статуї людий, які він вирізьбив, були неначе живі: очи так і дивили ся, як у живої людни, а нога—лиш дивись, як піднесе ся до ходу і камінна статуя оживе і заговорить.

Та що з того! Атенці були в тих часах єще напів дикими і не розуміли ся на штуках. Хати були у них низькі і негарні, бо будували їх з каміня самі з невільниками; в домашнім обході вдоволяли ся найзвичайнїйшими посудами, до яких не треба було аж знаня штуки, а й домів своїх не прикрашали ніякими непотрібними предметами.

То й невеликий гаразд був у Дедаля. Нераз приходило ся єму голодувати, бо часом і місяць минув, нім що продав тай то за безцїн.

Але наш різьбар, от як кождий мистець: не богато робив собі з нужди. Голова бу-

ла в него все повна всїляких нових гадок, як би то се зробити, а тамто направити, бо щось воно не гарне, а може от так булоб лїпше та краще. Цїлими днями сидів в своїй робітнї і не дуже й тямив вечером, чи тої днини що їв. Така вже вдача у кождого артиста, що лиш тїло тримає ся землї, а гадками линуть все в якісь незбагнені країни, як лиш самі знають.

І був-би Дедаль може й вік цїлий прожив серед своїх мрій та гадок, як би не жінка, Арета. Мабуть і тодї не був Дедаль душею і розумом на землї, коли женив ся; таку якусь взяв собі язикату та сварливу і лиху подругу. Арета не хотїла нїяк погодити ся з тим, що бувають і бідні люди на сьвітї. Все їй захочувало ся то сего то того: то красшої одежі, то дорогих прикрас до волося, то знов лїпшої хати і панської їди. А ще як уродив ся Дедалеви син, той просьвітної години не стало бідоласї.

Арета—бачите—була одною з тих нерозумних материй, котрі замісць заправляти свої дїти змалку до повздержливости та скромности в житю, призвичаюють їх до всяких вигод і забаганок і учать тим способом дїти розтрати і непошанованя майна. Арета хотїла, щоб єї Ікар мав усьо таке, як дїти богатих людий: щоб і одежина була в него гарненька і забавки щоби були раз-враз

сьвіжі та дорогі і щоб спав на мягкій постелї. А того всього не міг єї Дедаль дати, хоть і як бажав сего. І він любив свого маленького синка і рад був єму—як то кажуть—неба прихилити. А ще як хлопчина сїв на батькових колїнах і усьміхнув ся до него і поцїлував своїми невинними усточками, то аж серце краяло ся Дедалеви, що не в силї дати синови нїчого, що прикрасилоб єму весну житя. І нераз, коли Арета розвередувала ся та докоряла мужеви, що не йме ся якоїсь путньої роботи, а все довбає коло свого каміня та бабрає ся в глинї, уговорював єї Дедаль:

"Та лиши вже, жіночко, нарікання та сварку. Яж і сам рад би вам вчинити житє красшим та лїпшим, але —"

Той то є, що в тебе все лиш "але" та "але" —перебивала жіночка.—Шкода лиш, що такого дурня як ти ставлять великим різьбарем і мистцем. Инший вже давно покинув би таке місто, де лиш дивити ся люблять, а купувати нї, а сей немов вріс в ту свою кучу нехарну і сидить і сподїває ся не знати якого чуда. От поїхав би до Египту або до Ассирії, де люди богаті і розуміють ся на штуках і на тих твоїх стовбурах; а то нї! розлюбував ся в своїх Атенах і мабуть і умирати хоче в тій проклятій дїрі."

От так нераз посилала Арета Дедаля в чу-

жі краї, щоб лиш добув для неї богацтва. А Дедаль і до голови не допускав такої гадки. Вітчину свою любив він понад усе і за ні що не хотів єї покинути; вонаж не винувата була в тім, що сама бідна не могла збогатити всїх своїх дїтий. Тому просив ся завсї - гди у жінки, щоб не проганяла єго в сьвіт і позволила єму дожити віка там, де уродив ся і виріс.

Та лиха судьба инакше постановила. Дедаль мав у себе на вихованю сина помершої сестри, Тальоса. Хлопчина виявляв вже з малку великі здібности винахідника. Не минуло і дня, щоби не удало ся єму зладити чогось незвичайного: то молоток, що сам підносив ся і опадав, то колесо, яке підставлене під струмочок води крутило ся, то инші річи, які свідчили про великий хист хлопчини. Дедаль тїшив ся дуже, що має такого понятливого ученика, але Арета зовсїм не так приязно дивила тя на Тальоса.

"Ти диви ся — говорила — щоб часом Тальос не виріс тобі понад голову. Вже тепер Атенцї більш подивляють єго, чим тебе, а що буде, як виросте! Певно не стане таким нездарою як ти і лїпше подбає за свою родину, як єго вуйко."

Дедаль не зважав спершу на перестороги Арети; за добре було в нїм серце, щоб могло комусь завидувати. Але де-далї став і він

побоюватись за себе, бо справді слава молодого винахідника росла все більше. Атенці приходили до робітні Дедаля не за тим, щоби щось у него купити, але щоби надивити ся на винаходи Тальоса.

Се зачало непокоїти і такого добрягу, як Дедаль. А до того і слова Арети все більше єго переконували так, що поволи зненавидів свого соперника.

А Тальос став поволи робити не лиш забавки, але й всякі снаряди, потрібні в ґаздівстві. От раз найшов десь щоку змії з острими зубами і се піддало єму гадку, зробити пилку з желїза. Такий знаряд показав ся дуже пожиточним і від тогди слава Тальоса була вже забезпечена. По цїлих Атенах говорено вже про єго винаходи і кождий Атенець давав собі робити пилку на взір Тальосової.

Арета не знала що робити з досади.

"Ось маєш подяку за твою доброту!—говорила.—Годував, одягав і пестив єго більше чим свого сина, бо мовляв сирота, а от що тота сирота вичиняє. Богато тепер заробляєш? А сироту годуй та щей добре, щоб не нарікав! За якийсь час і пес за тобою не гавкне, нїхто й не подивить ся на твої вироби, бо всю слави забере тобі Тальос. Але що тобі говорити? Або ти дбаєш за мене і за свою дитину? Ти ще тїшиш ся, що такого мудрця маєш в хатї! А той мудрець не лиш

нас обіджає, але й зачинє обкрадати. От учора повимикував моїм гусям що найкращі пера. Я дивлюся, що мої гуси щось не такі, як були і в голову заходжу, котра то сусідка таке мені виробила. Аж вечером заходжу в твою робітню, а той злодій зайшов і звязує мої пера шнурками і вже зробив з них одно велике крило. Я до него з криком, а він ще й визьвірив ся, що єму твердо спати і що хоче собі мягче постелити. Ще й бреше! Бо певно щось там нове придумує і хто зна, чи літати не хоче. У него всьо можливе! Ще сего бракувало, щоб Атенців научив літати! Я тобі кажу, пажени того злодія, поки час, а ні, то сама прожену.“

Дальше вже й сам видів, що годі буде з хлопчиськом вийти на лад, але як тут проганяти сироту без батька-матери? А ще сестра, умираючи, так просила, щоб не дав сироті кривди зробити! І він обіцяв їй, що буде ним опікувати ся як рідним. Але хто міг надіяти ся, що таке з него виросте!

Щоб успокоїти ся по тій розмові з Аретою, пішов Дедаль перейти ся і зайшов аж на гору Лікабет, близько Атен. В тих часах був там ще густий ліс і рідко хто туда заходив. Але з верхка гори був чудовий вид на рівнину і на подальші села і горбки. Тому любив Дедаль ту гору і нераз туди утікав, коли клопоти житя чи Арета надоїли єму так, що

й робота не ймала ся єго рук.

От і тепер сів на камени в тіни старої смереки і дивлячись на свої рідні Атени на долині, призадумав ся над своїм дотеперішним житєм. І стали єму нагадувати ся давні літа, коли то повний надій закладав свою робітню і привів в дім молоду подругу. Сподівав ся, що дійде до майна і слави, що щасливою зробить свою родину, а тимчасом... По тільки літах не лиш став ще біднійший, як був колись, але ось і ту дрібку слави, яку собі придбав, відбирає єму молодий чоловік.

І під напором досади і недавних слів Арети така ненависть загоріла в душі Дедаля до Тальоса, що аж прокляв вирвав ся з єго грудий.

Аж ось почув нечайно якийсь шум недалеко, немов би орел лопотав поволи крильми. Обережно посунув ся Дедаль в напрямі, відки чути було шум; спершу не міг нічого добачити, бо гущавина закривала вид, аж коли єї минув, остовпів з дива: на скалї стояв Тальос; до рук мав привязані два крила, на котрих видко хотів підлетіти в гору; поволи рухав руками так, як роблять птиці, а цілим тілом подав ся на перед, щоб лекше було пороти воздух. Але штука не удала ся. На почервонілім з напруженя лиця хлопця було видко злість і жаль, що не може підлетіти,

По кількох безуспішних пробах зняв крила, привязав їх инакше до рамен і знов став ними рухати. Сим разом штука повела ся. Тальос підняв ся поволи в гору і легко став літати понад скалою.

Серед того кипіло серце Дедаля. Аж тепер видів, що довше годі терпіти хлопця. І така лють обхопила єго, що, не тямлячи що робить, хопив камінь і, коли Тальос спустив ся знов на землю, кинув ся на него, немов дикий зьвір і одним ударом в голову поклав єго трупом. Відтак зірвав з него крила, завинув в плащ і як несамовитий утік до дому. Аж тут отямив ся і побачив, який злочин поповнив. Але Арета не виділа в тім нічого злого.

Чого тут плакати і жалувати! — заспокоювала мужа. — Ти зробив лиш се, що инший на твоїм місци вже давно був би зробив. Тальос стояв тобі на дорозі, отже ти єго усунув. Тепер аж може ліпше тобі буде".

Та не так легко було Дедалеви забути. Страшні привиди мучили єго по ночах, а в день стояв єму заєдно перед очима окровавлений труп невинного Тальоса.

"Треба єго похоронити — думав. — Нехай дикі зьвірі не розносять єго костий по лісі. Може тогди я і стану спокійним".

Ще тої самої ночи пішов на гору. Коло тіла застав лиш лисів, що вже зачинали роз-

тягати члени по лїсї. Дедаль став копати яму, але заки скінчив роботу, зробив ся день і надійшли два камінярі, котрим сюда випала дорога. Наляканий Дедаль утїк до дому, полишаючи трупа в лїсї. Кілька днів укривав ся в хатї, але, коли довідав ся, що за ним шукає вже суд, постановив утечи. Втім намірі підтримувала єго ще й Арета, котра потайки тїшила ся, що раз прецїнь мусить Дедаль піти в чужину, де певно заробить чимало золота.

"Ти мусиш утїкати — говорила єму — скоро тобі житє миле. Таж не будеш тут чекати, аж тебе убють або живцем з тебе скіру здоймуть."

Але Дедалеви серце краялось на згадку, що мусить покинути Атени і малого Ікара.

"То возьми з собою і Ікара — згоджувала ся Арета. — Нехай і він побачить сьвіт. Обом вам буде відраднїйше, а й менї буде лекше самій виживити ся".

В ночи вибрав ся Дедаль в дорогу. В однїй руцї нїс завязані крила, а другою вів малого сина. Як дві тїни посували ся швидко по темних уличках, а за ними йшло в далекий сьвіт проклятє за невинно пролиту кров Тальоса.

* *** *

По довгій подорожи заїхали вкінци фе-

нікійським кораблем на острів Крету*. Крета була тогди могучим королївством, а володів нею король Мінос. Мешканцї вели торговлю з сусїдними островами і збогачували ся, а в слїд за добробутом йшло також замиловане до штук. Тому міста їх були добре забудовані, а доми повні всїляких прикрас.

Король мешкав в величавій хатї, окружений городами і тїшив ся любовю і поважанем своїх підданих. Але нещасте і до него найшло приступ. Недавно уродив ся єму син дивної породи: на людськім тїлї мав величезну голову бика і від першої днини виявляв незвичайну лютість. Занепокоєний король післав послів до пророчнї з запитом, яке нещасте віщує се чудо. Пророчня віповіла, що ся потвора, коли доросте, знищить цїлий острів, а короля убє. Щоб до сего не довести, радила умістити єго в такій будівлї, щоб анї не був звязаний, анї замкнений, бо інакше знищить Крету землетрясенє. Також заборонила єго убивати, бо тогди потонув би цїлий острів в морю.

Король шукав отже будівничого, що вибудував би таку будівлю, але не міг такого доси найти.

Дедаль довідав ся про се всьо і порішив

*) Отров на мори Середземнім.

стрібувати щастя. Прийшов до короля і розповів єму свій намір.

Король утїшив ся дуже.

"Добре — сказав — будуй, коли вмієш, а нагорода буде тобі велика. Одно лиш тобі кажу наперед, як вибудуєш непридатну будівлю: то згинеш".

Сего Дедаль не сподївав ся. Зажурений вийшов з королївської палати, бо — правду сказати — таки не знав ще, чи щось доброго придумає.

"Може воно й лїпше було би — думав — поки час утїкати з острова. Инуж не удасть ся менї робота і згину марно!"

Кілька днів думав Дедаль і думав, а гадки не приходили до голови. Пішов отже за місто, щоби віддихнути на сьвіжім воздусї і роздивитись, куди найлїпше утечи. В задумі йшов просто в недалекі гори і не стямив ся, як опинив ся серед скал Іди. Кретенцї нїколи сюда не заходили, бо боялися злих духів.

Тимчасом настав сумерк. Грізні шпилї скель стали прибирати ріжні статї: страшних птиць з довгими дзюбами, велитнїв, що немов держали в руцї грубезні булави, то знов смоків з роспостертими крилами. Чим більше темнїло, тим страшнїйше ставало Дедалеви.

Подумав отже, що пора вертати. Завернув

назад, відки прийшов, але поякімсь часї побачив, що заблудив. Метнув ся йти в другий бік, але тут єму заступила дорогу висока скеля, а далї знов пропасть. Тимчасом запала темна ніч. Йти кудинебудь було небезпечно, а ще голод і умучене знемогли єго так, що напів мертвий ляг на моху і уснув.

Аж на третий день вернув Дедаль до міста, але перед брамою опустили єго сили і зімлїв. От так знайшли єго слуги, яких король вислав шукати Грека і занесли до дому. Аж по кількох днях вернула Дедалеви притомність. За той час бідний Ікар, думаючи, що батько умер, плакав лиш та нарікав на лиху судьбу, що загнала єго в чужі краї, а тепер ще й батька єму відібрала. Тому дуже утїшив ся, коли Дедаль устав. Але довідати ся від него не міг нїчого, бо Дедаль все ще був як непритомний. Цїлий день над чимсь думав, то знов неначе божевільний крутив ся по кімнатї, вертаючи раз-враз в те саме місце. Аж вкінцї розяснило ся єму лице і не кажучи нїчого синови, побіг до короля.

"Я найшов, королю, чого бажаєш — сказав.— Вертепи і пропасти Іди научили мене всього".

"Виявиж менї свою гадку і зачинай роботу!"— урадував ся король.

"Добре королю, але перше скажи менї, яка нагорода жде мене за труд; у нас Атен-

ців усьо по купецьки."

"Назначи сам заплату, а дістанеш єї" — відповів король.

"Дай мені тепер мішок золота, а по скінченю даси другий і відошлеш до вітчини."

"Добре — згодив ся король — ось два мішки, а потім і корабель дістанеш."

"Єще одно скажу тобі, коли не прогніваєш ся. У нас кажуть, що кождий Кретенець говорить неправду, а прецінь і ти Кретенець. Відкиж мені певність, що не обманиш мене?"

Король усьміхнув ся.

"Золото вже маєш — сказав, — а що відтак буде, за се вже не турбуй ся. Нічого злого тобі не станеть ся".

Така відповідь була, що правда, дуже неясна, але Дедаль бачив, що сяк чи так може король з ним зробити, що хоче. Впрочім, бодай золото було єго. Росказав отже королеві свій плян.

"Ти сказав, що потвора, чи як ти єго називаєш Мінотавр, не може бути ані скована ані замкнена. Побудую єму отже таку палату, котра буде мати незапертий вхід, але кімнати і коритарі будуть в ній так попутані, що до суду-віку не найде з неї виходу. Буде в ній блудити, але вийти не зможе, так як я не був би вийшов з пропастий Іди, наколиб був не показав мені дороги лис. А єму ніхто прецінь не покаже, куди вийти.

"За те маєш еще два мішки золота — сказав урадований король — а по скінченю усього буде готовий для тебе корабель".

* *** *

Коли будівля — лябіринт була скінчена і впущено до неї Мінотавра, пішов Дедаль розпрощати ся з королем, бо хотів сейчас вертати домів. Золота мав досить, чогож більше єму треба? В Атенах побудує собі величаву палату, украсить єї золотими статуями і заживе собі щасливо. Вже й Арета буде певно задоволена, бо сповнить всї єї бажаня.

Але добре казала атенська пословиця: "Бреше, як Кретенець". Коли Дедаль зажадав обіцяного корабля, король і чути про се не хотів.

"Як менї пускати від себе такого зручного будівничого — сказав — от, лиши ся у мене, побудуєш менї ще одну палату, декілька сьвятинь, а потім вже й пущу тебе. Така була впрочім наша умова, що аж по скінченю усього дам тобі корабель, а ти лиш одно до тепер зробив".

Дедаль аж заплакав з досади, коли прийшов до дому і розповів Ікарови, що стало ся.

"Але не дочекає мерзенник того, щоб я єму ще будував! — відгрожував ся Дедаль. — Не хоче мене пустити по добрій волї, то

втечу, а таки на свому поставлю".

Та не так було легко втечи. Король поставив здовж берега сторожів, а ті й малої лодки не пускали, не роздивившись, хто їде.

"Тут нам прийде ся мабуть і умерти — бідкав Дедаль — одним воздухом моглиб ми хіба утечи, але як?"

"О, колиб ми могли літати, як птиці! — відозвав ся Ікар. — Нехай би собі король стеріг берега!"

Над сим треба буде подумати — сказав Дедаль. — Може воно й буде можливе. Покорили люди землю і море, чому не моглиб покорити і воздуха."

В ночи, коли вже Ікар спав, пішов Дедаль в ліс. Там закопав був золото і крила. І одно і друге було на своїм місці. Золото лишив Дедаль в землї, а взяв лиш крила. На вільнім місці стрібував літати, нагадуючи собі, як то робив Тальос. Проба удала ся і над раном вернув Дедаль урадований до дому.

"Бачиш, що я через ніч зробив! — сказав рано Ікарови. — Тепер зроблю еще такі самі для тебе і полетимо до Атен на злість королеви. Тож то будуть в Атенах дивувати ся, коли немов птиці прилетимо собі до дому!"

Зараз таки взяли ся до роботи і третого дня були готові малі крила для Ікара.

Коли ніч запала, привязав Дедаль крила

собі і Ікарови, показав єму як рухати руками і пустили ся в далеку дорогу.

"Будь обережний, сину! — наказував Дедаль — не лети анї за низько анї за високо, лиш тримай ся середної дороги. Коли підлетиш за високо, стопить тепло сонця віск і крила розлетять ся; а за низько знов не спускай ся, бо моглаб вода замочити пера і зробити їх тяжкими. Лети отже в слїд за мною і тям, що тобі тепер кажу".

Ікар був дуже урадований, що летить. Спершу бояв ся трохи, особливо коли покинулй вже Крету і побачили під собою безмежне море. Але поволи минув страх, а зним забув Ікар про перестороги батька і зачав летїти своєю дорогою. Дедаль зразу озирав ся за сином, але, коли видів, що летить за ним, перестав ним журити ся і дивив ся вже лиш перед себе, щоби не змилити напряму.

Тимчасом Ікар забажав підлетїти трохи висше в гору. Лїтати вже умів добре, то й чого бояти ся? А там у горі так гарно мусить бути! Легко як жайворонок порхнув в гору — та тут ждало єго лихо. Сильний вітер, який там віяв, вхопив єго зі собою поніс ще висше, ще близше сонця. За пізно пожалував Ікар, що не послухав батька. Лучі сонця стали вже топити віск і Ікар чув, що зачинає швидко опадати в долину. А там лиш вода і вода. Смертельний страх обгорнув хлопця.

"Тату поможи мені! — крикнув, стрепенув голими вже руками і за хвилю впав у воду.

Дедаль почув крик сина, але коли оглянув ся, не було вже єго у воздусї, лиш на долинї по водї пливали розкинені пера. Догадав ся бідний батько, що стало ся з сином. Спустив ся отже на поблизький острів, чикаючи, чи не викине вода трупа на беріг. Був се дикий шмат землї серед моря, замешканий лиш дикими гусьми і орлами. Кілька днів ходив Дедаль по березї, аж филї наднесли тїло Ікара. Дедаль похоронив єго на березї, усипав високу могилу і на памятку назвав остров Ікариєю, а море Ікарийським морем. Відтак взяв свої крила і кинув їх в море

"Пливи, дурна гуско, по водї! — сказав — скоро не умієш лїтати".

Морські филї схопили їх на свій хребет і понесли далеко від берега. Дедаль гонив їх довго очима.

"Отсе утїкає моє щастє і мої рожеві надії— думав. — Злочин дав їм початок, а із злого початку не вийде нїколи нїчого доброго".

І нагадав собі невинно убитого Тальоса.

* *** *

Невдовзї потім причалив до острова атенський корабель, щоб набрати води і забрав

Дедаля. До Атен причалили в ночи. Швидко, немов гнаний марами, ішов Дедаль знаними собі уличками, так як колись в ночи утікав перед карою. Не тягнуло єго, що правда, до вітчини. Хотів лиш ще раз побачити свою убогу хатінку, де колись жив бідний, але без злочину на душі, розпрощати ся з жінкою і піти в сьвіт за очи, як найдальше від Атен.

Арета прийняла єго незвичайно втішно, бо думала, що привіз великі скарби. Навіть не примітила, що Дедаль вернув ся сам. Аж згодом, коли Дедаль сидів сумний, не озиваючись, спитала за сина.

"Ікар щасливий — відповів Дедаль. — Цілий остров належить до него. Щасливо собі там царствує і ніхто єго не прожене, бо мати-землиця добре стереже своїх дітий".

"А щож ти заробив за такі довгі роки? Де ті скарби, що мав їх привезти?" — питала далї Арета.

"І скарби безпечні. Закопав я їх на Креті. Коли хочеш, поїдь по них і возьми собі, а стане тобі на ціле житє".

Заки ще день настав, попрощав ся Дедаль з жінкою і пішов в сьвіт, шукати спокою і щастя. На березї сів на перший корабель, який відпливав в дорогу і заїхав на остров Сицилію. Там панував тогди король Кокальос. Слава Дедаля зайшла і до него і тому дуже

радо приняв різьбара. Дедаль лишив ся отже на острові і довершив много будівель, які славу єго зробили ще голоснійшою і придбали єму чимале майно.

Ще довго по єго смерти показували Сицилійці озеро, яке він викопав серед острова і получив єго річкою з морем. Довго також стояла на скалах твердиня, побудована ним в таких недоступних місцях, що вистарчило кількох жовнірів до оборони. Крім того розширив Дедаль сьвятиню Афродити*) на горі Ерике і зложив богині в офірі штучну комірку з медом, що виглядала як правдива, зроблена пчолами.

Але по якімсь часї довідав ся Мінос що Дедаль є на Сицилії. Зібрав отже кораблї і військо і поплив до Аґріґенту, столиці Кокаля; хотів силоміць забрати Дедаля. Кокаль видів, що ледви чи оборонить ся перед наїздником; післав отже послів до Міноса, що годить ся на видачу Дедаля і запросив єго до себе в гостину. Мінос, не прочуваючи підступу, повірив королеви і пішов до єго палати. Кокаль приняв єго дуже величаво і завів перше до купелї, щоби гість покріпив ся по далекій дорозї. Коли вже Мінос сидів в водї, Казав Кокаль зачинити кімнату і так довго припікав огнем желїзну підлогу, аж

*) грецька богиня краси.

Мінос задушив ся. Кретенцям сказано, що король помер нагло в купелї. Жовнїри поховали Міноса коло Аґріґенту а над гробом єго побудували сьвятиню.

Дедаль жив на Сицилїї вже до смерти. Хотяй не бракувало єму анї поважаня у людий анї майна, не був нїколи щасливий. Поповнений злочин і смерть сина стояла єму все на думцї і сумною зробили єго старість.

———o——O——o——

Мавзольос
і Артемізия.

Мавзольос і Артемізия.

Карийці були одним з численних племен варварських в Малій Азиї над Еґейским морем. В безнастанних борбах з сусїдами, такимиж як і самі варварами, запрагнули ся Карийці в воєннім ремеслї і поволи розширили границї свого краю так, що мало хто важив ся їх займати. Бож і хоробрий був се нарід. Не лиш чоловіки, а й жінки уміли в потребі боронити краю і широко лунала в старинї слава Артемізиї, що яко королева брала участь в борбі Перзів з Греками під Саляміною (в. р. 480. пер. Хр.) і борола ся неменше хоробро, як єї піддані. Такі були і инші жінки карийскі і неодна з них знала лїпше їздити на кони, чим прясти і ткати.

В часї, про який розказує наша повість*), володів Карийцями хоробрий король Гекатомнос. Твердою рукою держав він керму свого народа, а частими випра-

*) IV. столїтэ пер. Хр.

вами в сумежні краї збогатив підданих і забезпечив їм супокій з боку сусїдів.

І щасливий міг бути Гекатомнос і доживати в супокою останки житя, як би не журба, що стане ся з королївством по єго смерти, чи зможе єго син-наслїдник оборонити спадщину перед лихими сусїдами.

Син короля, Мавзольос, не був в нїчім подібний до своїх хоробрих предків. В дїлах воєнних не любував ся, а убити когось вважав чимсь найпоганнїйшим. Навіть зьвіряти не зробив нїколи нї найменшої кривди, а коли раз невільниця убила в єго очах їдовиту муху, від котрої й він міг умерти, плакав гірко, що кривда стала ся невинному сотворіню.

З віком не змінилась єго вдача нї трохи, лиш більше потонув в собі і став більше задумчивий. Найлїпшим єго приятелем був астроном Евдоксос з острова Кнїдос. Скільки разів приїхав він до Галїкарнасу, столицї Кариї, і розгорнув перед князем старий перґамен, записаний таємничими знаками, або вечером взяв єго над беріг моря і учив єго пізнавати ріжні зьвізди, відживав Мавзольос і віддавав ся цїлий приятелеви.

Але старий король щодень більше журив ся. Аж коли астроном успокоїв єго, що не лиш силою можна володїти наро-

дом, але й розумом і серцем, успокоїв ся і гордив ся навіть сином, що один між напів дикими Карийцями умів відчитувати знаки на перґамені і називати золоті сьвітла на небі.

Мавзольос мав уже шіснайцятий рік, коли батько рішив ся за намовою Евдокса післати єго до Атен, щоби там доповнив своє образоване і не був варваром, як єго батьки.

"Не треба спиняти — говорив Евдокс — молодого королевича в єго стремлїню до сьвітла і науки. Нехай учить ся пізнавати сьвіт і людий, а хто зна' чи, яко король не піднесе і підданих своїх до висшого уровеня просьвіти".

І старий Гекатомн згодив ся, хоть і як прикро було йому розставати ся з сином.

Плакала і сестра Мавзоля, Артемізия і довго не хотїла повірити, що прийдеть ся їй жити не днї, а цїлі місяцї без дорогого братчика. Артемізия була вдачею вірним образом народа, з якого вийшла. Найлюбійшим єї занятєм була їзда на кони і лови і тогди здавалось їй житє найкрасшим, коли з луком в руцї гнала конем за утїкаючою зьвіриною, а вітер шумів їй в ухах і аж дух захоплював.

Брата любила цїлим своїм палким серцем. А хоча не дуже було їй до вподоби,

що Мавзольос не хотів разом з нею уганяти по полях і убивати зьвірят, то все-ж здавало ся їй, що без него не моглаб нікоми жити.

Тому то й тяжко було їй на души і біль стискав їй серце, коли послїдного дня пішла з братом на горбок, над берегом, де любили в тїни оливних дерев пересиджувати цїлими годинами і вдивлятись в безмежний простір моря. Сонце лиш що зійшло було над землею і сипало свої теплї проміння на землю і води. В оливнім лїску аж лунало від сьпіву і щебету пташат, цїла природа веселила ся. Лиш серце Артемізиї залягла тяжка хмара смутку, бо ось на довгий час мусить розпращати ся зі своїм любим братчиком, а може й втратити єго любов бо хто знає, чи верне він таким, яким виїздить.

"Але ти вернеш, дорогий братчику, до мене? — говорила—правда, що вернеш? Обіцяй менї, зараз, що вернеш, бо інакше не пущу тебе. І ще обіцяй менї, що нїколи за мене не забудеш, що все будеш мене любити і за мене тямити".

І з сльозами повисла на шиї брата, немов би хотїла не пустити єго або разом з ним поїхати до далеких Атен, котрі ненавиділа з цїлої души за те, що брата від неї забирають.

Та тут же обізвав ся ще оден приятель Мавзоля: лев Дарий, якого Мавзоль освоїв так, що ходив все за ним, як пес. Видячи, що Артемізия обняла за шию єго пана, став грізно бурмотіти, неначеб бояв ся, що Артемізия хоче щось лихого єму заподіяти. Але Мавзоль ударив єго по голові і зьвір успокоїв ся .

"Нерозумне зьвіря! — сказав Мавзоль — не знаєш, як люди себе люблять. Але ходім, маленька, вже до дому, бо батько чекає. Сонце вже високо зняло ся в гору і час мені їхати. Ще лиш година, а відтак прийде Евдокс і забере мене на човен і поїдемо далеко все на захід. Ось диви ся за моєю рукою: далеко на обрію видко гори острова Патмос, а коли їхати все дальше в тім самім напрямі, доїздить ся до Атен, до божественних Атен".

І очи Мавзоля заяснїли щастєм і радістю. Мавзоль дуже тїшив ся, що поїде до Атен, де пізнає найбільших мудрців сьвіта і довідає ся неодної річи, про котру і Евдокс не знає.

Радість сю добре виділа Артемізия і ще більше засумувала ся.

"Ти тїшиш ся, Мавзолю, що їдеш? — запитала. — Скажи менї правду, чому твої очи так яснїють радістю, скілько разів згадаєш за виїзд?"

"Не тому тїшу ся, сестричко — відповів Мавзоль — що їду, бо й менї прикро покидати Галїкарнас і тебе і батенька дорогого. Але як лиш погадаю собі, що там говорити буду з наймудрійшими людьми, то серце немов вискакує менї з грудий. Уважай лиш, сестричко, кілько то річий є на сьвітї, про котрі я хотїв би знати, а тут не можу про них довідати ся? Ось сонечко ясне, чому воно мандрує по високім небі, а на ніч кудись ховає ся, немов би не хотїло затемнювати своїм сьвітлом тих тисячів золотих зьвіздочок, що на небі в ночи сяють? Або чому місяць усе зміняє свою величину, раз великий як кружок, то знов маленький як серп? Про се усьо знають в Атенах. Там научать мене також розуміти Есхіля і Плятона і инших великих людий, про яких менї розказував Евдокс".

"То ти забудеш вже мене. Мавзолю — заплакала Артемізия. Той Плятон забере тебе до себе і не віддасть менї вже назад, а коли й прийдеш до Галїкарнасу, то певно з тим якимсь Есхілем і місто зі мною їхати по полях і лїсах, будеш з ним проходжувати ся, а за мене й забудеш".

Мавзоль засьміяв ся:

"Не бій ся, Артемізиє! Есхіль не забере мене, бо се вже лиш книжка, а він

сам давно помер. Книжка тобі не зробить кривди. І я за тебе не забуду. Бо чиж можна вечером забути за се, що слідуючий день принесе нам сьвітло і сонце? А таким сьвітлом ти є для мене: як же мені за тебе забути?"

І встали діти і пішли до міста, а за ними і Дарий. Король і Евдокс чекали вже на Мавзоля. Ще хвлина, ще послідні слова пращаня і Мавзоль сів на човен. Побачив і Дарий, що пан якось не бере єго, так, як передше зі собою і зрозумів, що єму треба попращати ся з Мавзолем. І заревів вірний зьвір з жалю, немов би плакав і притулив ся могутною головою до колін Артемізиї.

"Будь для него доброю — сказав ще Мавзоль. — Він такий нещасливий. Матір убив єму наш батько, коли він був ще маленьким, а от тепер жити мусить далеко від пустині і від своїх товаришів, від усього, що лев любить. Будь для него такою доброю, як я був!"

Розпращались впослідне і човен помчав по филях, полишаючи за собою сум і тугу.

* *** *

Перші дні по відїзді Мавзоля перебула Артемізия, як та цьвітка без сонця. Го-

динами пересиджувала на березї моря, вдивлюючись в той бік, куди відїхав човен з Мавзолем і не бачила навіть, що разом з нею сумував і Дарий за своїм паном.

Артемізия і Дарий були передше собі ворогами. Артемізия не любила єго тому, що вважала єго своїм соперником, а Дарий знов нераз готовив ся до скоку, коли бачив, як Артемізия обіймала і цїлувала брата. Чогось лихого одного другому нїколи не вчинило, але старали ся обоє бути як найдальше від себе.

По відїздї Мавзоля змінило ся їх взаїмне поведенє. Смуток і туга немов приглушили в них всякі ворожі почуваня і казали їм бути все з собою. І так Дарий не покидав малої нї на хвилину, нї на крок єї не відступав: коли сидїла на березї, клав ся в єї ногах і втулював кудлатий лоб в єї одїнє; колиж по якімсь часї Артемізия успокоїлась і знов перший раз поїхала на своїм конику на лови, Дарий почвалував і собі за нею, оббігаючи мов пес коня.

* *** *

По трех роках вернув Мавзоль з Атен, ще спокійнїший і поважнїйший, як передше. Атени не відповіли єму на всї пита-

ня, які палили єго душу. Слухав він і Плятона і Аристотеля,*) але і они богато дечого не знали. Розчарований в своїх надіях вернув Мавзоль до краю і знов, як колись, сиділи обоє з сестрою на горбку над морем.

"Розповіж мені про Атени — питала Артемізия — про Плятона і инших. Знаєш вже усьо про сонце та зьвізди?"

"Ні, не знаю — відповів Мавзоль — і я не знаю і Плятон не знає. Аж по смерти, сказали, буду усьо знати, а тут на землї нї".

"Яж то й казала нашому батенькови, щоб післав тебе радше до якоїсь воєнної школи, от хоть би до Лякедемону, де вчать молодців кидати списом і стріляти з луку. Як би то було гарно, колиб ти тепер по повороті поїхав зі мною на лови, на дики або олені, але не лиш поїхав, але й разом зі мною убивав зьвірів. Або як би ми напали з хоробрими нашими Карийцями на Лелеґів і забрали їм череди. Ти не знаєш, кілько ми з Дариєм мали праці з тими Лелеґами. От раз в ночи приходить вість: Лелеґи напали на край, нищать усьо і забирають майно. Не минуло й хвилини, а ми вже гнали ворога: я з мечем в руці, коло мене Дарий, а

---

*) **Плятон і Аристотель** — грецькі фільософи.

далї батенько з Карийцями. Як буря впали ми на наїздників і вмить не було з них і слїду. От веселе житє! А ти, Мавзолью, боров би ся з ворогом, колиб було треба?

"Тиж знаєш — відповів Мавзоль — мою вдачу. Знаєш, що не люблю нікого убивати. Але коли стану королем, буду мусїв бороти ся за край мій. Тому то рішив ся я, вже тепер справити собі зброю, щоб привикнути до неї і научити ся нею орудувати".

Від того дня став Мавзоль воїном, а Гекатомн поставив єго на чолї віддїлу найлїпших жовнїрів, щоби з ними боронив границь краю перед нападами сусїдів. Мавзоль показав ся добрим полководцем: і жовнїрі радо єго слухали і сусїди, знаючи єго лагідну вдачу, волїли з ним мирити ся. Впрочім всї бояли ся не так єго, як радше Дария і Артемізиї, що не відступали нїколи від Мавзоля, обоє готові кинути ся на кождого, хто би поважив ся єму грозити. Таким чином жили усї вдоволені, а Мавзоль не нарікав на нові обовязки.

Оттак минуло кілька лїт. Старий Гекатомн зістарів ся і що раз частїйше згадував Мавзолеви, що час би єму одружити ся, бо престол на него чекає, а без королевої годїж єму царствувати.

Після карийского звичаю жінкою Мавзоля повинна була стати Артемізия, яка й не сумнївала ся ніколи, що так стане ся. Аж раз приїхали якось на двір Гекатомна грецькі купці. Розказували се і те, розпитували і серед розмови довідали ся, що молодий наслїдник престола возьме за жінку свою сестру. Таке у Греків не водило ся нїгде і купцї сказали се Артемізиї. Артемізия дуже тим занепокоїла ся. Ануж брат у Грециї переймив ся грецькими звичаями і не схоче єї за жінку, а возьме собі иншу! Сего Артемізия не моглаб пережити, щоб хто инший, а не вона мав право опікувати ся Мавзолем.

Свою журбу розказала Мавзолеви. Але він успокоїв єї:

"Не бій ся, Артемізиє, того, щоб я не тебе взяв за свою подругу. Неодного я научив ся від Греків і неодно від них переняв, але Карийцем не перестав я бути. Лиш ти будеш моєю королевою, бо лиш ти одна сего достойна. Але чи будеш могла мною гордити ся, не знаю, бо не стане менї часу довершити таких дїл, які славу приносять".

"А чомуж то так?" — спитала налякана Артемізия

Мавзоль не хотїв спершу відповісти, аж на горячі просьби сестри, щоби не

затроював їй житя непевностию і страхом, зважив ся розказати, відки знає, що судилось єму недовге житє.

"Раз в Атенах був я на пирі у одного приятеля. Підчас забави, коли вже всї, розігріті добрим вином, сьпівали пісні і веселились, зявив ся відкись слїпий віщун і грізним голосом закликав: "Заслїплені молодики! ви пєте і гуляєте, бо не знаєте, що неоден з вас подружить ся незадовго із смертию. А колиж ви гадаєте надоложити той час, що єго тепер марнуєте? По смерти?" І приступив до кождого і казав єму на ухо, як довго ще єму жити. Приступив і до мене і сказав — беручи мене за руку: "Ти король; чую се по твоїй руцї. Але довше будеш ти королем між мертвими, чим тут на землї. Твоє імя жити буде по всї часи, але тїло твоє вскорі згине. Не чини зроблять твоє імя безсмертним, а любов. Завдяки любови будуть знати твоє імя всї народи, більше про тебе знати не будуть". Оттак сказав віщун, а серце моє чує, що правду сказав. Як же менї довершити славних чинів, коли я не можу проливати крови, а без проливу крови нема слави. За инші вчинки сьвіт не хоче тямити. Впрочім менї нема тут на землї що робити. Цїле моє єство стремить там в гору, де довідаю

ся усего, про що мені ніхто не уміє сказати: про сонце і зьвізди і инші сьвітила, що сяють високо на небі".

І вдивив ся в далекий простір, немов би вже тепер хотів проникнути єго тайни.

"Не говори мені про се більше — просила Артемізия. — Сї слова падають мов стріли в моє серце. Чомуж ти не мав би стати таким славним, як і инші великі мужі? Чому твоє імя не мали би люди вимовляти з такою самою пошаною, як імя Перикля або Кира*)? Що може знати про будучність якийсь там жебрак атенський?"

Але сї слова не заспокоїли і самої Артемізиї. Ворожба віщуна стояла від того дня все перед єї очима і не давала їй спокою ні в день ні в ночи.

Недовго по тім умер старий Гекатомн і королем став Мавзоль, а побіч него засїла на престолї королева і подруга Артемізия. На честь нового пана уряджено по цїлім краю сьвяточні забави, а в самій столицї мали відбувати ся великі ігрища. До богатого прикрашеного Галікарнасу стали зїздити ся що найзнатнїйші Карийцї, а далї й сусїдні князї. На колесницї, запряженій в чотири конї, приїхав дикий князь

---

*) **Перикль**, грецький волководець — **Кир**, перський король в старинї.

Кабалів, з котрим нераз мав до діла покійний король, приїхали і далекі князї фриґійські і понтийскі. Усї були богато одїті, а з возів і з упряжи коний так і капало золотом. Молодий король приймав усїх гостинно і тїшив ся, що хоть короткий час може в дружбі і в мирі жити зі своїми сусїдами.

Коли вже всї гостї були зібрані і пошановані, як звичай казав, заповів король на слїдуючий день перегони на возах, в яких і сам мав взяти участь. До сего намовила єго Артемізия, бо задушевним єї бажанєм було, щоби Мавзоль хоть раз в житю відзначив ся чимсь і міг яко побідник одержати нагороду.

Але знала Артемізия, що се природним способом єму не удасть ся, бо нїколи в лицарських дїлах не вправляв ся. Тому мали єму помочи чари. Стара кольхійська служниця знала ся добре на всяких чудових лїках, бо усї жінки в Кольхідї були чарівницями. За єї отже порадою і помочию зладила Артемізия з цьвітів далекого Кавказу чудотворний плин, в якім мачала іглу і вишивала на одїжи Мавзоля рожі. Одїж була біла, а рожі червоні, перетикані золотом. Так само прикрасила колорева упряж білих коний, в які запряжено королївську колїсницю. Колеса були також убрані рожами, щоб

Мавзоль прибраний цьвітами по цьвітах ступав.

На просторій площі уставили ся при меті що найзнатнійші молодці, готові до перегонів. Коні і вози богато прибрані, князї в дорогих одежах аж очи брали до себе, а між ними найкрасший Мавзоль. Трубачі дали знак і вози пустились навперегони. На підвисшеню стояла королева і з завмираючим серцем слїдила очим за возом Мавзоля, благаючи богів, щоб єму дали побіду над иншими. Спершу був король на переді, але недалеко вже мети перегнав єго дикий князь кабалїйский. Малі єго коні менше мучились бігом, як инші, бо й колесниця була невеличка. Артемізия не надіялась того лиха; з горла єї видер ся страшний крик, який видають лиш карийскі жінки, коли в борбі хотять налякати ворога. Всї присутні остовпіли з переляку, думаючи, що якесь нещастє лучило ся, а й коні, непривикли до такого крику, сполошили ся і місто до мети скочили в бік. Колесниця кабалїйского короля розторощила ся о дерево, а він сам лиш чудом спас ся. Се помогло Мавзолеви до побіди. Ще Артемізия не стямила ся з переляку, коли залунали оплески на честь короля-побідника, що перший приїхав до мети. Тремтячими руками вложила Артемізия на голову короля лавровий вінець, а серед радости не

помітив навить ніхто голосного проклону, який вирвав ся кабалїйскому князеви. Проклін сей і ворожий погляд не ворожили добра побідникови.

Королева була щаслива, як ще ніколи. І Мавзоль тїшив ся не так побідою, як тим, що сповнило ся бажанє Артемізиї.

* *** *

Від того часу минуло два роки. В згоді і любви володів молодий король краєм і навіть поширив єго границї. Але не війнами забезпечував Мавзоль супокій своїм підданим. Війна була єму противна. З сусїдами жив він в дружбі і тим способом старав ся удержати батьківщину.

Артемізиї не дуже се подобало ся. Як всї східні жінки, так і вона хотїла мати свого мужа героєм, про якого лицарські подвиги сьпівалиб співцї піснї, котрого слава луналаб далеко в сьвітї. А тут Мавзоль не брав ся до нічого, що моглоб єго імя зробити безсмертним. Навіть в ігрищах не брав більше участи, а про війну й не говорити.

Аж одної днини прийшла вість, якої Артемізия з давна відчувала: Кабалїйцї напали на край, знищили рілї і села і облягли місто Цибіру. Війна була неминуча, бо Карийцї голосно відгрожували ся, що мусять пімстити ся за кривду, навіть проти волї короля.

Артемізия виділа, що й Мавзоль пристане на війну і звичаєм батьків сам поведе військо на ворога. З радостию звістила королеви страшну вість.

"Аж тепер хіба зважиш ся воювати, як инші королї --- сказала. Покинь свою вдачу і будь справдішним королем. Збери наших хоробрих воїнів, удар на ворога і кровію єго заплати підданим за кривди, які їм заподіяв."

Та по Мавзолї не було видко одушевленя і охоти до борби. Очи єго зайшли сльозами і біль переповнив душу, коли почув, як тяжко скривджено єго підданих. Видів і сам, що війна є неминуча, але зараз єму стало ще болючійше, коли побачив очима душі ті потоки крови, які мав проляти.

Артемізия помітила се і стала благати:

"Дорогий Мавзолю, не відтягай ся від війни! Я буду за тебе бороти ся, я за тебе здобуду міста і покорю ворогів; ти лиш поведи війско. Собі я не бажаю слави. Твоє лиш імя нехай згадують співцї між найбільшими героями, а про мене нехай сьвіт лиш тілько знає, що я тебе любила."

"Даремні твої слова, Артемізиє — відповів король. — Судьби не спиниш! Таж знаєш, що сказав менї віщун. Про мене лиш се буде знати потомність, що я жив і умер, більш нічого."

"Не вірю в віщунів — закликала королева,

— Вірю лиш в себе і в тебе і в поміч богів. Боги не відкажуть нам своєї ласки, побідимо ворогів, добудемо їх край, а на границї повбиваємо стовпи з написями: "До сего місця дійшов побідним походом могутний король Мавзоль". Як то гарно буде і славно! Мавзолю, послухай мене!"

Король з болем серця дав уговорити ся. В кілька годин пізнїйше було війско готове до походу. На чолї поступали король ї королева, а поперед них біг весело Дарий.

Спершу йшла дорога гаями і полями, але перед Цибірою зачала ся гіриста околиця. Якийсь час поступало війско без перешкоди. Нечайно роздав ся крик і зза горбка випав сам князь Кабалїв з наїздниками. Заскочені несподївано Карийцї ледви мали час поправити збрую, як вороги вже стали їх рубати мечами. Сам князь кинув ся на Мавзоля і, заки Артемізия могла заслонити мужа своїм щитом, вбив копє в єго грудь. Мавзоль полишив ся вірний своїм норовам аж до смерти: навіть в тій борбі, коли йшло о єго житє, не зранив нїякого чоловіка.

"Борони ся, Мавзоле!" — крикнула Артемізия. Але було вже за пізно. Невисказаний біль пробив серцеАртемізиї, а жадоба пімсти була така велика, що не зважаючи на перемагаюче число ворогів, кинула ся, як скажений зьвір, на убійника мужа і одним уда-

ром була би поклала єго трупом.

Та тут же зачав пімсту і Дарий. Коли побачив пана свого на земли, крикнув страшним голосом і грянув на ворогів. Як пси розбігли ся вмить Кабалїйцї, полишаючи за собою много трупів, а за ними пігнали ся Карийцї. Над трупом Мавзоля лишив ся лиш Дарий і скаменїла з болю Артемїзия. Страшно було дивити ся в тій хвилї на вірного льва. З головою, піднесеною високо в гору, Стояв над мертвим тїлом Мавзоля, видаючи з себе тяжкі стони. Очи в него набігли кровю, а отворена пащека, з могутними кливаками так і грозила смертию кождому, хто би важив ся приступити до него. Навіть Артемізия не могла наближити ся до трупа свого мужа, бо, скоро лиш рушила ся йти до него, заревів Дарий і присїв до страшного скоку.

Видячи, що нїчого не вдїє з розяреним зьвіром, вернула Артемізия з Карийцями до Галїкарнасу. На сторожі тїла Мавзоля лишив ся вірний Дарий і відділ Карийців, що мали стояти подалїк і глядїти, щоб вороги не вернули.

Коли по кількох днях прийшла королева до себе з болю і печалї, послала зараз слуг до Цибіри, щоби привезли тїло пана. Дария не бояла ся, бо думала, що зьвір зголоднїлий мусїв певно покинути трупа і вернув на пустиню. Але вірність Дария і приязнь до Мав-

золя були сильнійші, чим голод. Від коли король погиб, не приймав лев поживи, лиш поклав ся на тіло пана і так і загиб. Коли слуги прийшли на місце борби, застали вже лиш два трупи.

* *** *

Ворожба атеньского віщуна сповнила ся: Мавзоль не встиг довершити й одного чину, який би славив єго імя, коли копє ворога відібрало єму житє. Не стало Мавзоля, а з ним розвіялись і всї надії, які вимріяла Артемізия.

Але сильна душа королевої не піддала ся ще й тепер судьбі.

"Коли він сам не мір добути собі безсмертної слави — думала — то я зроблю єго імя славним". І рішила ся вибудувати єму таку гробницю, якаб по вічні часи нагадувала людям імя Мавзоля.

Славних будівничих і різьбарів було в тім часї богато в Грециї. Деякі з них, як Скопас і Питіос, були навіть в приязни з Мавзолем єще з часів єго побуту в Атенах. Артемізия скликала їх всїх до Галїкарнасу і виложила їм свою волю.

"Вибудуйте королеви — сказала — такий гріб, якого ніякий смертний чоловік до тепер не мав, анї мати не буде. Нехай се буде сьвятиня, а в ній нехай сидить на престолї

король, високо як зевес, бо менї є Мавзоль тим, чим Зевес Грекам, або й більше; Греки мають крім Зевеса ще й инших богів, а я лиш єго одного мала. Під ногами єго нехай буде зелений камінь, немов мурава, бо Мавзоль любив проходжувати ся по зелених полях; над єго головою знов нехай буде небо з звіздами, бо він любив завсїгди вдивляти ся в небо. Довкола него зробіть немов лїс з кольон*) високих, бо і лїс любив він. Але не кладїть дорийських кольон, бо вони низькі і тяжкі, лиш поставте стрункі йоньскі, щоб просторо було мому королеви. А коли вже сьвятиня буде готова, зобразіть на стїнах єго житє, а оден з вас нехай вирізьбить колесницю, запряженими білими кіньми і єго такого, яким виглядав в перегонах, коли побідив соперників. І нехай стоїть ся колесниця з королем високо на даху, бо Мавзолева душа цїле житє стреміла в гору, до звізд. А довкола ґробу поставте статуї богів, щоб єго стерегли — і тих, що єго любили. По однім боцї поставте вірного Дария, який житє віддав для него, а по другій мене, бо і я єго любила. Лиш боги, Дарий і я нехай стережуть мого пана. Прикрас не жалуйте: з глубини моря добудьте перли, а з Індий і

---

*) **Кольона** — стовп різьблений.

Офіру*) спровадьте слоневу кість і золото Скарбів є у мене доволї; беріть хоть усї, лиш поставте такий гріб, якого я бажаю".

По кількох днях прийшов перший Скопар, щоби сказати королеві, якої заплати жадає за свою працю. Коли став перед лицем королевої, сказав:

"За працю мою не можу взяти нїякої нагороди, бо покійний король вже менї наперед заплатив. Богато лїт тому назад працював я над різьбами, які мали представляти нещасливу Нїобу*) з єї поубиваними дїтьми. Статуя матери і семи дочок була вже готова, лиш сїмох синів не міг я вирізьбити, бо не мав я доброго взірця. Аж оден приятель порадив менї, поїхати до Кариї і вишукати собі гарного хлопця на взорець, бо карийські хлопці сут дуже хороші. Король, твій покійний батько, прийняв мене дуже гостинно і позволив перебувати в Кариї, доки захочу. ось від першої хвилї впав менї в око молодий тогди Мавзоль: я старав ся як найчастїйше єму придивляти ся, щоби вбити собі добре в память черти і вираз єго лиця. Відтак повернув я на Пароc, до моєї вітчини і

---

*) країна в Арабії.

*) після переказу грецького нещаслива мати, котрій бог Аполльо убив стрілами 14 дїтий. З болю Нїоба скаменїла.

під свіжим вражінєм удало ся менї вирізьбити статуї сїмох синів Ніоби, які похвалив навіть великий Праксітель. Тепер видиш, королево, що ніяк менї брати заплату за працю коло гробу того, котрому завдячую мою славу. З вдячности і з любови лише буду працювати".

Другий прийшов Питіос.

"Якуж нагороду маю тобі дати за працю?" — запитала королева.

"Нагороди я не хочу, панї: працю цїлу дам з любови до Мавзоля. Бо послухай лиш, кілько я завдячую єму. Я мешкав в Атенах з одинокою дочкою. Стеріг я єї, як ока в голові і не пускав нікуди самої, щоб яке лихо єї не скоїлось. Але раз в ночи занедужав я тяжко, а що нікого не було дома, она сама побігла по лікаря. Та по дорозї стрінули єї якісь лихі люди і нещастє єї булоб не минуло, колиб не Мавзоль, що став в єї обороні і привів менї до дому, ледви живу зі страху. Як же менї тепер жадати заплати за працю для мого добродія?"

По Питію прийшов Брияксіс.

"Королево! — сказав він — не о заплату прийшов я з тобою погодити ся, бо заплати не возьму. Коли я був ще малим хлопцем, мешкав я, як знаєш, недалеко відси під горою. Родичі мої були Лелеґами і тому Карийцї нас ненавиділи. Особливо я мусїв много па-

костий витерпіти, від моїх ровесників, що докучали мені, де могли. А був у нас песик, Кастор, котрого я дуже любив, бо він мені був вірний і нічого злого не зробив. І от раз хлопці видерли мені єго і кинули в воду, щоб утопив ся, а я не міг виратувати єго, бо не пускали мене. Аж боги післали мені на поміч Мавзоля, що як раз проходжував ся туди з Дариєм. Малий князь виратував мені песика з води і ще загрозив псотникам карою, коли будуть мене займати. Вже тогди присяг я собі відплатити ся князеви такою самою любовю і от тепер сповнити можу свій обіт. Прийми отже, королево, мою працю ласкавим серцем і не жадай від мене, щоб я брав заплату".

Утішила ся Артемізия тими доказами любови, але й тяжко задумала ся, коли лишила ся сама.

"Як же я покажу єму свою любов? — думала. — Скоро приятелї стільки для него роблять, то що лишає ся менї, єго сестрі і подрузї? А прецінь я хотїла би показати, що нїхто єго більше не любив від мене. Боги безсмертні, поможіть менї, піддайте менї гадку, покажіть спосіб, як би я могла зазначити перед сьвітом, що нїхто єго не любив більше від мене. Бо щож я єму можу дати? Скарбів моїх не хотять, працювати разом з ними не можу і не вмію, бороти ся в обороні

Мавзоля вже не треба, а так само нічого з того Мавзолеви, коли поширю границї єго держави. Нічим вже єму не можу помочи бо і вмерти для него не можу. Хотяй — може таки житє єму віддати, скоро нічого иншого не можу?"

І прийшла єї на гадку казка, яку колись оповідала їм стара пістунка:

На далекім Кавказї було двох братів, що дуже а дуже любили ся. І стало ся так, що оден з них погиб. Тогди другий рішив ся також умерти, бо не міг без брата жити. Спалив отже тїло брата, всипав попіл в озеро і пив доти воду, аж умер.

"А я не малаб умерти, скоро не жиє Мавзоль?" — думала Артемізия.

* *** *

Праця коло будови гробницї поступала швидко наперед. На горбку, зарослім деревами, побудували найперше простору, чотирокутну комору, в котрій мала спочивати урна з попелом короля і де мали бути уміщені статуї Мавзольоса і Артемізиї. Комору обведено 36 стрункими кольонами, які мов лїс окружали будову. На тій спідній части друга вузша і низша, а місто даху поставлено стяту у горі піраміду о 24 ступенях, на

котрій стояв віз з кіньми і Мавзолем. Спідну і горішну часть украсили різьбарі плоскорізьбами, які представляли житє Мавзоля і борби кентаврів*) і амазонок**). Перед сьвятинею стояли статуї богів.

Коли сьвятиня вже була готова так, як собі бажала Артемізия, уставлено в середині урну з попелом короля, а на престолї єго статую. До комори війшла королева, щоб звичаєм Карийців перебути там три днї і три ночи і оплакати померлого. Біло убрані дівчата відвели там королеву і принесли її поживу і воду.

"А тепер ідіть! — сказала Артемізия — по трох днях можете прийти і забрати мене відси".

Тяжкі двері комори замкнули ся і Артемізия лишила ся сама.

Була вже ніч. Місяць вповні стояв над Карією і розсіяв своє мертвецьке сьвітло, а в тім сьвітлї виднїла з далека біла сьвятиня між деревами на горбку. Тихо було довкола,

---

*) **Кентаври** — потвори о голові і грудех чоловіка, а з туловищем коня.

) **амазонки — після грецького переказу були се хоробрі жінки, що під проводом своєї королевої творили окрему державу і провадили війни з сусїдними народами.

лиш з смертної комори чути було тихий плач королевої.

Через три дні не сьмів ніхто наближати ся до сьвятині. Колиж четвертого дня прийшли служниці забрати паню, не застали вже єї живою. Артемізия віддала свому королеви то, що єще могла дати.

Ворожба віщуна і воля Артемізиї сповнили ся: Мавзоль став славним, але не чинами воєнними, а завдяки любови, яка імя єго переказала далеким-далеким поколїням. Але імя Мавзоля не згадує ся між іменами живих людий; між мертвими споминають єго, бо й нинї ще величаві гробниці називають ся мавзолєями.

Мавзолєй в Галїкарнасї стояв аж до XIII. столїтя по Христї. Не уміли однак люди пошанувати того дїла любови: спершу завалила ся горішна часть; відтак зуб часу понищив і долину, аж в роцї 1522. останки розібрали мешканцї під будову своїх домів. На місци де стояла величава сьвятиня, лишили ся лиш румовища. В них став копати в р. 1857. анґлїйський археольоґ*) Нютон і найшов ще статуї Мавзоля і Артемізиї і декілька плоскорізьб, які представляють

---

*) **археольоґ** — той, що розслїджуэ старину в эї памятниках, захованих до наших часів.

борбу амазонок. Всї ті останки суть тепер в британийскім мизею.

ЧИТАЙТЕ НАУКОВІ КНИЖКИ!

Накладом Робітничої Книгарської і Видавничої Спілки вийшли слідуючі книжки:....

Ґеоґрафія в українській мові (оправ.)	**80 ц.**
Фільософія штуки	50 ц.
Перекази Старинного Світа	35 ц.
Коли зійшло сонце	30ц.
Про жіночу неволю	30 ц.
Міжнародні Революційні Партії	25 ц.
Початки укр. соц. в Галичині	25 ц.
Попадя в Зільниці	15 ц.
Як кров кружить в нашім тілї	15 ц.
Робтничі пісні	10 ц.
Відроджене України	10 ц.
Як люди навчились числити	10 ц.
Кляса проти кляси	5 ц.
Як мужик двох ґенералів вигодував	5 ц.
Боротьба о сонце	3 ц.

Замовленя ігроші висилайте на адресу:

Ukrainska Knyharnia

516 QUEEN ST. W. TORONTO ONT.

або

Ukrainska Knyharnia

231 James St. N. Hamilton, Ont.